

УДК 338:330:658

*М. В. Петченко,**к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-технологій,**Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1104-5717>**Н. В. Баган,**доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної,**Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3846-7207>**С. В. Кузьменко,**к. е. н., доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту**та зовнішньоекономічної діяльності, Національний університет біоресурсів**і природокористування України, м. Київ, Україна**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1122-0140>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.9.87

БЕЗПЕКОВІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ІННОВАЦІЙНО АКТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ АКТИВІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*M. Petchenko,**PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Economics and Business Technologies, National Aviation University, Ukraine, Kyiv**N. Bahan,**PhD in Economics, Senior Lecturer of I. Markina Department of Management,
Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine**S. Kuzmenko,**PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department
of Administrative Management and Foreign Economic Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

SAFETY PRINCIPLES OF EFFECTIVE MANAGEMENT OF RESOURCES OF INNOVATIVELY ACTIVE ENTERPRISES IN THE SYSTEM OF ACTIVATION OF MARKETING AND FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

**В статті розглянуто безпекові засади ефективного управління ресурсами інноваційно активних підприємств в системі активізації маркетингової та зовнішньоекономічної діяльності. У сучасних умовах економіка стає більш соціально-регульованою та ресурсорієнтованою, в зв'язку з чим змінюється й концепція ведення сільськогосподарської діяльності, основним пріоритетом якої стає знаходження балансу між якісною екологічною політикою та забезпеченням про-
довольчої безпеки. Адаптація економіки України до глобальних інтеграційних процесів вима-
гає розробки заходів зі збалансування галузевої структури сільськогосподарських підприємств,
які сприятимуть вирішенню проблеми розвитку аграрного сектора економіки. Без комплекс-**

ного аналізу сучасного стану використання ресурсів, вкрай важко знайти баланс між економічно ефективним, екологічно збалансованим та соціально-орієнтованим веденням сільськогосподарського виробництва в аграрному підприємстві. У сучасному світі конкурентоспроможність аграрних підприємств забезпечується шляхом ефективного використання наявних ресурсів, впровадження новітніх технологій та різноманітних інноваційних новинок. У ринковому середовищі впроваджують та набувають поширення нові, більш жорсткі правила, що стосуються підвищення ефективності використання наявних ресурсів; напрямів покращення ресурсного потенціалу підприємства в цілому; зниження виробничих витрат та підвищення якості вироблених товарів та послуг. Шляхом проведення аналізу теоретичних засад ефективного використання ресурсів нами розглянута еволюція поглядів науковців та узагальнено сучасні підходи до визначення видів ефективності використання ресурсів аграрних підприємств. Науковці виокремлюють: природну, структурну, технічну, технологічну, економічну, витратну, соціальну, екологічну, енергетичну, інвестиційну, соціально-економічну, еколого-економічну, виробничо-технічну та виробничо-економічну ефективність використання ресурсів. Враховуючи їх різноспрямованість та особливості типізації, ми виокремили економічну, екологічну та соціальну ефективності використання ресурсів аграрних підприємств по яких і будемо надалі проводити дослідження.

The article discusses the security principles of effective resource management of innovatively active enterprises in the system of activation of marketing and foreign economic activity. In modern conditions, the economy is becoming more socially regulated and resource-oriented, in connection with which the concept of conducting agricultural activity is also changing, the main priority of which is finding a balance between high-quality environmental policy and ensuring food security. The adaptation of the Ukrainian economy to global integration processes requires the development of measures to balance the sectoral structure of agricultural enterprises, which will contribute to solving the problem of the development of the agrarian sector of the economy. Without a comprehensive analysis of the current state of resource use, it is extremely difficult to find a balance between economically efficient, ecologically balanced and socially oriented agricultural production in an agrarian enterprise. In the modern world, the competitiveness of agricultural enterprises is ensured by the effective use of available resources, the introduction of the latest technologies and various innovative novelties. In the market environment, new, stricter rules are being introduced and are spreading, regarding the improvement of the efficiency of the use of available resources; directions for improving the resource potential of the enterprise as a whole; reduction of production costs and improvement of the quality of manufactured goods and services. By conducting an analysis of the theoretical foundations of the effective use of resources, we considered the evolution of the views of scientists and summarized modern approaches to determining the types of efficiency in the use of resources of agrarian enterprises. Scientists distinguish: natural, structural, technical, technological, economic, cost, social, ecological, energy, investment, socio-economic, ecological-economic, production-technical and production-economic efficiency of resource use. Taking into account their multidirectionality and features of typification, we singled out the economic, ecological and social efficiency of the use of resources of agricultural enterprises, on which we will continue to conduct research.

Ключові слова: безпека, ефективність, управління ресурсами, інноваційно активні підприємства, система, маркетингова діяльність, зовнішньоекономічна діяльність.

Key words: safety, efficiency, resource management, innovatively active enterprises, system, marketing activity, foreign economic activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах економіка стає більш соціально-регульованою та ресурсорієнтованою, в зв'язку з чим змінюється й концепція ведення сільськогосподарської

діяльності, основним пріоритетом якої стає знаходження балансу між якісною екологічною політикою та забезпеченням продовольчої безпеки. Адаптація економіки України до глобальних інтеграційних процесів вимагає розробки заходів зі збалансування галузевої структури сільськогосподарських підприємств, які сприятимуть вирішенню проблеми розвитку аграрного сек-

Таблиця 1. Види ефективності використання ресурсів

Науковці	Види ефективності												
	Природна	структурна	Технічна	Технологічна	економічна	Витратна	Соціальна	Екологічна	Енергетична	Інвестиційна	соціально-економічна	еколого-економічна	виробничо-технічна
В. Андрійчук [2]	+	+		+	+		+	+					
В. Лаврук [20]				+				+					
Н.Добровольська [16]		+										+	
Г. Черевко [24]											+		+
С. Володін [10]				+									
С. Дем'яненко [15]			+										
В. Збарський [18]					+								
В. Мацибора [21]					+								
І. Яців [28]							+						
Є. Лисенко [89]					+								
О. Чернецька [25]						+							
С. Мочерний [17]							+						
А. Дворецький [14]											+		
М. Кісіль [19]										+			
В. Васильков [9]								+	+				
О. Гуроров [13]										+			
В. Гордієнко [11]												+	

Джерело: узагальнено на основі [2; 9; 10; 11; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 24; 25; 28].

тора економіки. Без комплексного аналізу сучасного стану використання ресурсів, вкрай важко знайти баланс між економічно ефективним, екологічно збалансованим та соціально-орієнтованим веденням сільськогосподарського виробництва в аграрному підприємстві.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

У сучасному світі конкурентоспроможність аграрних підприємств забезпечується шляхом ефективного використання наявних ресурсів, впровадження новітніх технологій та різноманітних інноваційних новинок. У ринковому середовищі впроваджують та набувають поширення нові, більш жорсткі правила, що стосуються підвищення ефективності використання наявних ресурсів; напрямів покращення ресурсного потенціалу підприємства в цілому; зниження виробничих витрат та підвищення якості вироблених товарів та послуг [5, с. 13; 6; 23].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Формулювання цілей статті (постановка завдання) — дослідити безпекові засади ефективного управління ресурсами інноваційно активних підприємств в системі активізації маркетингової та зовнішньоекономічної діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

В умовах війни питання безпеки стає одним з ключових факторів, що впливають на діяльність інновацій-

но активних підприємств в Україні. Для ефективного управління ресурсами та активізації маркетингової та зовнішньоекономічної діяльності в таких умовах важливо дотримуватися наступних безпекових засад:

1. Інформаційна безпека:

захист даних: впровадження та дотримання суворих протоколів кібербезпеки для захисту конфіденційних даних, включаючи інтелектуальну власність, фінансову інформацію та дані про клієнтів;

контроль доступу: обмеження доступу до критичної інформації та ресурсів лише авторизованим особам;

підготовка до кібератак: регулярне проведення навчань персоналу з питань кібербезпеки та розробка плану дій на випадок кібератаки.

2. Фізична безпека:

захист майна: забезпечення фізичного захисту майна та обладнання підприємства, включаючи встановлення камер спостереження, сигналізації та контролю доступу;

безпека персоналу: розробка та впровадження протоколів безпеки для персоналу, включаючи евакуаційні плани та навчання з питань безпеки;

безперебійна робота: розробка плану забезпечення безперебійної роботи підприємства в умовах форс-мажорних обставин, включаючи резервне копіювання даних, альтернативні джерела живлення та резервні канали зв'язку.

3. Економічна безпека:

диверсифікація ринків: розширення ринків збуту продукції та послуг для зменшення залежності від одного ринку або регіону;

управління ризиками: виявлення, оцінка та управління потенційними економічними ризиками, пов'язаними з війною, такими як перебої в постачанні, інфляція та зміни курсу валют;

ефективне використання ресурсів: оптимізація використання ресурсів підприємства для максимізації прибутку та мінімізації витрат.

4. Маркетингова безпека:

відповідальний маркетинг: уникання використання чутливої інформації або образів, які можуть бути використані для пропаганди або дезінформації;

прозорість: надання чіткої та правдивої інформації про діяльність підприємства, включаючи його позицію щодо війни;

етична поведінка: дотримання етичних принципів ведення бізнесу, уникаючи будь-яких дій, які можуть завдати шкоди людям або навколишньому середовищу.

5. Зовнішньоекономічна безпека:

дотримання санкцій: суворе дотримання всіх санкцій та експортних обмежень, введених проти країн-агресорів;

юридичний супровід: залучення кваліфікованих юристів для консультування з питань зовнішньоекономічної діяльності в умовах війни;

Рис. 1. Система оцінювання ефективності управління ресурсами аграрних підприємств

Джерело: узагальнено на основі [1; 3; 4; 8; 27; 22].

страхування ризиків: оформлення страхування ризиків, пов'язаних з зовнішньоекономічною діяльністю, таких як політичні ризики, перебої в постачанні та валютні ризики.

Дотримання цих безпекових засад допоможе інноваційно активним підприємствам в Україні ефективно управляти своїми ресурсами, активізувати маркетингову та зовнішньоекономічну діяльність та зберегти конкурентні переваги в умовах війни.

Важливо зазначити, що це лише загальні рекомендації, і конкретні заходи безпеки, які необхідно взяти, можуть відрізнятися залежно від специфіки кожного підприємства.

Із розвитком науково-технічного прогресу відбулась еволюція поглядів науковців на види ефективності використання ресурсів аграрних підприємств [5, с. 13]. Більшість науковців виокремлює такі основні види ефективності: природна, структурна, технічна, технологічна, економічна, витратна, соціальна, екологічна, енергетична, інвестиційна, соціально-економічна, еколого-економічна, виробничо-технічна, виробничо-економічна (табл. 1).

Отже, погляди науковців щодо видів ефективності суттєво різняться, проте, враховуючи їх різноспрямованість та особливості типізації, ми пропонуємо надалі провести дослідження економічної, екологічної та соціальної ефективності використання ресурсів аграрних підприємств.

Отримання високих кінцевих результатів, економічне зростання та ефективність розвитку підприємства

значною мірою визначається результативністю використання наявних ресурсів, сукупність яких утворює його ресурсний потенціал [12]. Управління ресурсами як чинниками виробництва — одне з найважливіших завдань управління багатогранною діяльністю підприємства. Будучи основними джерелами і передумовами отримання необхідних благ, ресурси служать вирішенню економічних завдань [12].

Ефективна діяльність аграрних підприємств залежить від низки чинників. Головний, який впливає на ефективне ведення діяльності підприємства — ефективне управління ресурсним потенціалом. Ефективне управління ресурсами є найбільш важливим і складним завданням будь-якого аграрного підприємства. Розглянемо показники оцінювання ефективності управління ресурсами аграрних підприємств (рис. 1).

Аграрне підприємство, в процесі своєї діяльності здатне ефективно працювати при умові ефективного використання ресурсів: земельних, трудових, фінансових, матеріальних, нематеріальних, енергетичних, інформаційних, часових та ін. Проте, існують певні проблеми, котрі потребують вирішення в найближчій перспективі.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Шляхом проведення аналізу теоретичних засад ефективного використання ресурсів нами розглянута

еволюція поглядів науковців та узагальнено сучасні підходи до визначення видів ефективності використання ресурсів аграрних підприємств. Науковці виокремлюють: природну, структурну, технічну, технологічну, економічну, витратну, соціальну, екологічну, енергетичну, інвестиційну, соціально-економічну, еколого-економічну, виробничо-технічну та виробничо-економічну ефективність використання ресурсів. Враховуючи їх різноспрямованість та особливості типізації, ми виокремили економічну, екологічну та соціальну ефективності використання ресурсів аграрних підприємств по яких і будемо надалі проводити дослідження.

Література:

1. Баган Н. В. Формування та ефективність використання ресурсів аграрних підприємств. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 "Економіка". Полтавський державний аграрний університет, Полтава, 2021. 275 с.
2. Андрійчук В. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія. 2-ге вид., без змін. К.: КНЕУ, 2006. 292 с.
3. Ареф'єва О. В., Коротенков О. В. Управління потенціалом розвитку промислових підприємств. К.: Грот, 2004. 200 с.
4. Ареф'єва О. В., Сахаєв В. Г., Махсма М. Б., Попрозман О. І., Економіка підприємства: навч. посібник. Європейський університет. К.: Видавництво Європейського університету, 2005. 238 с.
5. Березіна Л. М., Баган Н. В. Актуальні проблеми використання ресурсів аграрних підприємств. Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки. 2018. № 4. С. 12—21.
6. Боровік Л. В., Дежифаров О. М., Галузева структура сільськогосподарських підприємств. Економіка, фінанси, управління: наукові підходи та практика реалізації: зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. Інтер.— конфер. 11 березня 2020 р. Херсон: ХДАУ, 2020. С. 32—33.
7. Бриль І. В. Формування та використання нематеріальних активів підприємств для підвищення їх капіталізації: монографія. Київ: НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2015. 84 с.
8. Вовк М. О. Інвестиційна привабливість підприємства агропродовольчої сфери як складова здійснення реструктуризації виробництва в умовах глобалізаційних змін. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції Менеджмент XXI століття глобалізаційні виклики. 14—15 квітня 2020 р. м. Полтава. Полтава: ТОВ "Сімон", 2020. С. 67—70.
9. Васильков В. Організація виробництва: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 524 с.
10. Володін С. Інноваційний провайдинг на наукоємному аграрному ринку: теоретико-методологічні аспекти. Економіка АПК. 2006. № 8. С. 9—20.
11. Гордієнко В. Еколого-економічна ефективність використання земель сільськогосподарського призначення: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.06 "Економіка природокористування". Сумський Державний університет. Суми, 2010. 241 с.
12. Гросул В. А. Ресурси підприємства: теоретичне осмислення сутності. Бізнес Інформ. № 7. Харків, 2013. С. 236—242.
13. Гуторов О. Оцінка земельних ресурсів та ефективності інвестицій: монографія. Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х., 2006. 368 с.
14. Дворецький А. Методичний підхід до визначення соціально-економічної ефективності використання земельних ресурсів. Ефективна економіка. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2026> (дата звернення: 16.02.2024).
15. Дем'яненко С. Менеджмент аграрних підприємств: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2005. 347 с.
16. Добровольська Н. До питання визначення еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів у землеробстві. Регіон-2013: стратегія оптимального розвитку: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. С. 407—409.
17. Економічна енциклопедія: у 3-х т. за ред. С. Мочерного. К.: Академія, 2000. Т. 1. 864 с.
18. Збарський В., Мацибора В., Чалий А. Економіка сільського господарства: навч. посібник. К.: Каравела, 2009. 264 с.
19. Кісіль М. Критерій і показники економічної ефективності малого і середнього бізнесу на селі. Економіка АПК. 2001. № 8. С. 12—19.
20. Лаврук В. Методика оцінки ефективності та аналізу інноваційної діяльності в сільському господарстві. Ефективна економіка. 2010. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=192> (дата звернення: 19.03.2024).
21. Мацибора В. Економіка сільського господарства: підручник. К.: Вища школа, 1994. 415 с.
22. Рожелюк В., Денчук П. Система показників стану і використання нематеріальних активів. Наукові записки. Вип. 15, 2006. URL: <https://cutt.ly/0Y6JH9L> (дата звернення: 24.03.2024).
23. Федорченко О. А., Ткаченко В. Г. Галузева спеціалізація та диверсифікація як чинник оптимізації структури підприємств аграрного профілю. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/24391/1/Upravlinnia%20rozvytkom%20sotsialno-ekonomichnykh%20system_8.10.2020-200.pdf (дата звернення: 14.03.2024).
24. Черевко Г., Іваницька Г. АПК: оцінка реформування та перспективи розвитку. Вісник аграрної науки. 2001. № 14 (1). С. 14—19.
25. Чернецька О. Методичні підходи до визначення ефективності витрат сільськогосподарських підприємств в управлінському обліку. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2011. Вип. 7 (1). С. 188—195.
26. Чуб Ю. В. Аналіз наявності та використання нематеріальних активів. Економічний аналіз: збірник наукових праць Тернопільського національного економічного університету. Тернопіль, 2014. Том 15. № 3. С. 225—229.
27. Шаманська О. І. Система оцінки ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств АПК. Ефективна економіка. № 2, 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4776> (дата звернення: 28.03.2024).
28. Яців І. Соціальна ефективність сільськогосподарських підприємств. Ефективна економіка. 2015. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3714> (дата звернення: 28.03.2024).

References:

1. Bagan, N. V. (2021), "Formation and efficiency of resource use of agricultural enterprises", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Poltava, Ukraine.
2. Andriychuk, V. (2006), *Efektivnist' diyal'nosti ahrarnykh pidpryyemstv: teoriya, metodyka, analiz* [The effectiveness of agricultural enterprises: theory, methodology, analysis], KNEU, Kyiv, Ukraine.
3. Aref'eva, O.V. and Korotkov, O.V. (2004), *Upravlinnya potentsialom rozvytku promyslovykh pidpryyemstv* [Management of the development potential of industrial enterprises], Grot, Kyiv, Ukraine.
4. Arefieva, O. V., Sakhaev, V. G., Makhsma, M. B. and Poprozman, O. I. (2005), *Ekonomika pidpryyemstva* [Economics of the enterprise], Publishing House of the European University, Kyiv, Ukraine.
5. Berezina, L.M. and Bagan, N.V. (2018), "Actual problems of resource utilization of agricultural enterprises", *Herald of Cherkasy University. Series: Economic Sciences*, vol. 4, pp. 12—21.
6. Borovik, L. V. and Dezhifarov, O. M. (2020), "Industry structure of agricultural enterprises", *Ekonomika, finansy, upravlinnya: zb. materialiv nauk.-metod. konf.* [Economics, finance, management: collection of materials of the scientific and methodological conference], KhDAU, Kherson, Ukraine, pp. 32—33.
7. Bryl, I.V. (2015), *Formuvannya ta vykorystannya nematerial'nykh aktyviv pidpryyemstv dlya pidvyshchennya yikh kapitalizatsiyi* [Formation and use of intangible assets of enterprises to increase their capitalization], National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Industrial Economics, Kyiv, Ukraine.
8. Vovk, M. O. (2020), "Investment attractiveness of an agro-food enterprise as a component of the restructuring of production in the conditions of globalization changes", *Materialy IV Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. "Ekonomichnyy rozvytok: teoriya, metodolohiya, upravlinnya"* [Materials of the 4th International Scientific and Practical Conference. "Economic development: theory, methodology, management"], TOV "Simon", Poltava, Ukraine, pp. 67—70.
9. Vasytkov, V. (2003), *Orhanizatsiya vyrobnytstva* [Organization of production], KNEU, Kyiv, Ukraine.
10. Volodin, S. (2006), "Innovative provision on the knowledge-intensive agricultural market: theoretical and methodological aspects", *Economy of agro-industrial complex*, vol. 8, pp. 9—20.
11. Gordienko, V. (2010), "Environmental and economic efficiency of agricultural land use", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Sumy, Ukraine.
12. Grosul, V. A. (2013), "Enterprise resources: theoretical understanding of the essence", *Business Inform*, vol. 7, pp. 236—242.
13. Gutorov, O. (2006), *Otsinka zemel'nykh resursiv ta efektyvnosti investytsiy* [Evaluation of land resources and efficiency of investments], Kharkiv national agrarian University named after V.V. Dokuchaeva, Kharkiv, Ukraine.
14. Dvoretzkyi, A. (2013), "Methodical approach to determining the socio-economic efficiency of the use of land resources", *Efektivna ekonomika*, vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2026> (Accessed 16.02.2024).
15. Demyanenko, S. (2005), *Menedzhment ahrarnykh pidpryyemstv* [Management of agricultural enterprises], KNEU, Kyiv, Ukraine.
16. Dobrovolska, N. (2013), "To the question of determining the ecological and economic efficiency of the use of land resources in agriculture", *Rehion-2013: stratehiya optymal'noho rozvytku: zb. materialiv nauk.-metod. konf.* [Region-2013: optimal development strategy: collection of materials of the scientific and methodological conference], KhNU named after V.N. Karazina, Kharkiv, Ukraine, pp. 407—409.
17. Mocherny, S. (2000), *Ekonomichna entsyklopediya* [Economic encyclopedia], Academy, Kyiv, Ukraine.
18. Zbarskyi, V., Matsybora V. and Chaliy A. (2009), *Ekonomika sil's'koho hospodarstva* [Economics of agriculture], Karavela, Kyiv, Ukraine.
19. Kisil, M. (2001), "Criterion and indicators of economic efficiency of small and medium-sized businesses in the countryside", *Economy of agro-industrial complex*, vol. 8, pp. 12—19.
20. Lavruk, V. (2010), "Methodology of efficiency evaluation and analysis of innovative activity in agriculture", *Efektivna ekonomika*, vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=192> (access date: 19.03.2024).
21. Matsybora, V. (1994), *Ekonomika sil's'koho hospodarstva* [Economics of agriculture], Higher School, Kyiv, Ukraine.
22. Rozheliuk, V. and Denchuk, P. (2006), "The system of indicators of the condition and use of intangible assets", *Proceedings*, vol. 15, available at: <https://cutt.ly/0Y6JH9L> (Accessed 24.03.2024).
23. Fedorchenko, O. A. and Tkachenko, V. G. (2020), "Industry specialization and diversification as a factor in optimizing the structure of agrarian enterprises", available at: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/24391/1/Upravlinnia%20rozvytkom%20sotsialno-ekonomichnykh%20system_8.10.2020-200.pdf (Accessed 14.03.2024).
24. Cherevko, G. and Ivanytska, G. (2001), "Agricultural industry: assessment of reform and development prospects", *Herald of Agrarian Science*, vol. 14 (1), pp. 14—19.
25. Chernetska, O. (2011), "Methodical approaches to determining the cost efficiency of agricultural enterprises in management accounting", *Actual problems of the development of the economy of the region*, vol. 7 (1), pp. 188—195.
26. Chub, Y. V. (2014), "Analysis of the presence and use of intangible assets. Economic analysis", *Scientific works of the Ternopil National Economic University*, vol. 15.3, pp. 225—229.
27. Shamanska, O. I. (2016), "The system of evaluating the efficiency of management of the resource potential of agro-industrial complex enterprises", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4776> (Accessed 28.03.2024).
28. Yatsiv, I. (2015), "Social efficiency of agricultural enterprises", *Efektivna ekonomika*, vol. 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3714> (Accessed 28.03.2024).

Стаття надійшла до редакції 13.04.2024 р.